

Володимир ТИМОФЄЄВ

старший викладач
кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Анатолій НАТОЧІЙ

старший викладач
кафедри вогневої підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

Юлія ТОЛМАЧОВА

курсант
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ

ПРОТИДІЯ БУЛІНГУ В КУРСАНТСЬКОМУ СЕРЕДОВИЩІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливої уваги потребують питання збереження психологічного здоров'я та морально-етичного клімату в освітньому середовищі, зокрема у військових навчальних закладах. Курсанти, як майбутні офіцери та захисники держави, перебувають у ситуації подвійного психологічного навантаження – як через складнощі освітнього процесу, так і через загрози, пов'язані з війною. У таких умовах будь-які прояви булінгу (цькування, приниження, агресивна поведінка) можуть мати значно серйозніші наслідки як для особистості, так і для колективу в цілому.

Протидія булінгу в курсантському середовищі потребує системного та комплексного підходу, який має охоплювати як превентивні заходи, так і ефективні механізми реагування. Важливими складовими цієї роботи є формування культури взаємоповаги, впровадження програм психологічної підтримки, чітке нормативно-правове регулювання випадків булінгу та посилення відповідальності за подібні дії. Умови воєнного стану потребують ще більшої уваги до морально-психологічного клімату в освітніх колективах, адже від психологічної стійкості курсантів залежить не лише якість їх підготовки, а й готовність до виконання службових обов'язків в екстремальних умовах.

На сьогодні питання наукового визначення та офіційного тлумачення ознак булінгу в національному законодавстві залишається недостатньо врегульованим, тому окремі положення статтею 173-4 Кодексу України про адміністративні правопорушення трактуються неоднозначно.

В сучасному українському законодавстві «Булінг» (цькування) (далі – булінг) згідно зі статтею 173-4 КУпАП [1] визначається як діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи, або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [2].

Національне законодавство, зокрема Конституція України, забезпечує правові гарантії, які можуть бути використані як основа для протидії булінгу в освітньому середовищі. Так, згідно зі статтею 3 Конституції, честь, гідність, недоторканність і безпека особи визнаються найвищою соціальною цінністю. А стосовно статті 28, то вона прямо закріплює право кожного на повагу до його гідності та забороняє будь-яке принижуюче чи жорстоке поводження [3]. Ці положення особливо актуальні у військових навчальних закладах, де сувора дисципліна не повинна переходити межу законного впливу та перетворюватися на моральне або фізичне цькування. Таким чином, дотримання конституційних прав у курсантському середовищі є не лише правовою вимогою, а й моральною основою формування стійкого, здорового колективу.

Особливістю курсантського середовища є сувора ієрархічна структура, підвищені вимоги до дисципліни, чіткий розпорядок дня та фізичного навантаження, що в поєднанні з психологічним тиском воєнного часу створює сприятливе підґрунтя для виникнення булінгу. У деяких випадках негативні дії маскуються під так зване «виховне навантаження», що призводить до їх замовчування і толерування в середині колективу. У зв'язку з цим надзвичайно важливим є впровадження систем превентивної роботи, регулярне проведення тренінгів з формування емоційної стійкості, комунікативної культури, а також створення механізмів довіри, що дозволяють курсантам безпечно звертатись за допомогою. Подібні підходи вже довели свою ефективність у військових академіях країн НАТО, де боротьба з булінгом розглядається як елемент підтримки боєздатності та моральної єдності підрозділів.

Продовжуючи розгляд теми, слід зазначити, що успішна протидія булінгу у військових навчальних закладах можлива лише за умови активної співпраці між адміністрацією, командним складом, психологічною службою та курсантами. Необхідним є створення безпечного освітнього простору, де кожен курсант відчуває себе захищеним, має змогу відкрито висловити свої переживання та отримати кваліфіковану підтримку. Окрім внутрішніх механізмів навчального закладу, важливою є зовнішня взаємодія – зокрема із фахівцями центрів медико-психологічної допомоги, правозахисними організаціями, громадськими ініціативами, що займаються питаннями прав людини та молодіжної безпеки.

Крім того, перспективним напрямом є впровадження адаптованих до

військового контексту програм з антибулінгу, що враховують специфіку субординаційних відносин та принципів командної відповідальності. Доцільним також є створення ефективних каналів зворотного зв'язку (анонімні опитування, гарячі лінії, цифрові скриньки довіри), які дозволяють вчасно виявляти ризики прояву булінгу. Урахування кращих світових практик, зокрема досвіду держав НАТО, а також систематичний моніторинг морально-психологічного стану курсантського контингенту повинні стати обов'язковим елементом освітнього процесу у військових вишах. Усі ці заходи сприятимуть не лише зниженню рівня конфліктності, а й формуванню нового покоління офіцерів з високим рівнем емоційного інтелекту, лідерства та командної етики.

Особливої уваги потребує роль лідерства та формування здорової командної культури в курсантському середовищі. Командири, офіцери та викладачі мають бути не лише носіями військових знань і дисципліни, а й прикладом толерантності, поваги та емпатії. Вони повинні активно протидіяти будь-яким проявам булінгу, створюючи атмосферу відкритості та довіри. Формування у курсантів лідерських компетенцій, які включають навички конструктивної комунікації, управління конфліктами та емоційного інтелекту, є важливою складовою підготовки майбутніх офіцерів. Такий підхід сприяє не лише запобіганню цькуванню, а й формуванню згуртованого, морально стійкого колективу, готового до ефективної служби навіть в екстремальних умовах.

Отже, протидія булінгу в курсантському середовищі в умовах воєнного стану є надзвичайно важливою складовою збереження психологічного здоров'я та морально-етичного клімату у військових навчальних закладах. Через підвищене психологічне навантаження і сувору ієрархічну структуру, булінг може мати особливо руйнівні наслідки як для окремої особистості, так і для всього колективу.

Ефективна боротьба з булінгом потребує комплексного підходу, який включає правове регулювання, формування культури взаємоповаги, системи психологічної підтримки та розвиток лідерських якостей у командному складі. Створення безпечного та підтримуючого середовища сприяє формуванню стійких, морально зрілих офіцерів, здатних виконувати свої обов'язки навіть в екстремальних умовах війни.

Список використаних джерел

1. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-10. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>.
2. Тінін Д. Г., Крисько В. А. Цькування в курсантському середовищі у вищих навчальних закладах зі специфічними умовами навчання: розмежування між «мобінгом» та «булінгом». *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. № 209. С. 290-296.
3. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. *Офіційний сайт Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#top>.